

СВЕТИ НОРБЕРТ И РЕД ПРЕМОНСТРАТА

Мирослав М. Поповић*
Универзитет у Београду,
Филозофски факултет,
Библиотека Одељења за
историју

Апстракт: Циљ рада који је пред нама је да у краћим цртама представи биографију Св. Норберта, оснивача реда премонстраца, и пресек раној развоја премонстрацког реда.

Кључне речи: Св. Норберт (око 1080–1134), премонстраци, Римокатоличка црква, регуларни каноници.

Премонстрати се другачије називају норбертинци, регуларни каноници Премонтреа и бели каноници (у Енглеској). Основао их је Св. Норберт од Ксантена (око 1080–1134) у Премонтреу, у Француској, 1120/21. године и представљају верску заједницу која је објединила контемплативни са активним верским животом. Као ред каноника у 12. веку представљају везу између чисто контемплативног живота претходног периода и живота просјачких редова 13. века. Премонстрати су настали као резултат разних покушаја да се постигну слични циљеви и њихов развитак је омогућила специфична комбинација околности. Живот оснивача и околности иза његовог рада дефинисали су духовност премонстрата. Св. Норберт, оснивач премонстрата и касније чувени надбискуп Магдебурга, представља изузетну фигуру раног 12. века. Његови савременици су га издизали изнад Св. Бернара из Клервоа (1090–1153), не знајући за престиж коју ће будућност дати Бернаровим списима.¹

* miroslav.popovic@f.bg.ac.rs.

¹ *New Catholic Encyclopedia*, Second Edition, Vol. 11, Pau-Red, Thomson & Gale, Washington DC, 2003, 665; François Petit, *Spirituality of the Premonstratensians. The Twelfth and Thirteenth Centuries*, Premonstratensian Texts and Studies, 2, trans. Victor Szczurek, ed. Carol Neel, Order of Saint Benedict, Collegeville, Minnesota, 2011, 3, 15.

Премонстрати се сврставају у регуларне канонике. Наиме, у 11. веку постојао је велики број свештеника који нису били монаси, а реформатори тог периода су сматрали да би они требало да до одређеног степена прихвате монашки начин живота, тежили да им наметну целибат и заједнички живот, штедњу, заједничко обедавање, планско служење литургије и спавање у заједничким спаваоницама. Мирско свештенство у богатијим црквама организовало се у заједничко тело – које се звало *каноника*; бирали су званичнике, управљали приходима, држали литургију и обављали пастирску дужност. Живот ових секуларних каноника био је мање строг од монашког, а реформатори 11. века су се борили против опозиције да им наметну монашки живот.²

Реформатори су открили *Правило* Св. Августина, које је било флексибилније од Бенедиктовог, одговарало и потребама повучених заједница и људи који су проповедали, а каноници који су прихватили ово *Правило* звали су се регуларни или августински каноници. Спомени *Правила* Св. Августина почели су да се јављају после Концила из 1063. Непосредни утицај Ситоа и цистерцита утицао је на покрет који је настао у првој половини 12. века међу регуларним каноникима. Покушаји да се наметне правило живота секуларном свештенству наишли су на препреке због њихових секуларних тежњи и монаха који су желели да имитирају слободу од забрана коју је секуларно свештенство уживало.³

Мада се као основа јављају августинска правила, то треба схватити релативно, јер су прву фазу развитка регуларних каноника обележиле различите традиције и у периоду 1070–1130. настали су статуту, ускоро названи *ordo antiquus*, одликовали се мудроумереношћу, а њихови аутори су само делом познати. Покушаји регуларних каноника који су били пустињачки расположени добили су са такозваним *Ordo monasterii (Regula secunda)* основу августинске традиције. Пошто су наишли на потврду идеја о ручном раду, апстиненцији и слично, сматрали су да се ради о првобитним Августинским правилима. Тако је настала супротност између тзв. *ordo antiquus* и овог новог правила регуларних каноника који су живели пустињачким животом, што је изазвало препирку сличну оној између цистерцита и клинијеваца, да би у следећој фази настали ме-

² Џозеф Х. Линч, *Историја средњовековне Цркве*, превели Драгић Живојиновић, Бранислав Танчић, Clio, Београд, 1999, 270–271.

³ *The Cambridge Medieval History, Volume V, Contest of Empire and Papacy*, ed. J. R. Tanner, C. W. Prévite-Orton, Z. N. Brooke, Cambridge, 1968, 678–679; Џозеф Х. Линч, *Историја средњовековне Цркве*, 271.

шовити облици. Такође, деловала су и два мишљења, у Италији и Француској регуларни каноници су више живели по контемплативном принципу, док су га у Немачкој спајали са пастирским дужностима. Канонике су биле организоване врло различито.⁴

Личност Св. Норберта

Живот Св. Норберта познат је из неколико скоро савремених извора. Пошто је Норберт умро 1134, Херман, монах Лаона, 1149. године написао је историју чуда Богородице Лаонске, у којој је опширно описао оснивање Премонстреа. Један од премонстрата је око 1155. године наставио чувену хронику Сигеберта од Гемблоа и у наставак је укључио елементе живота Св. Норберта. Такође, отприлике у исто време, премонстрат из Капенберга у Вестфалији је написао историјат Св. Годфрија, њиховог оснивача, а овај текст је садржао доста података о Св. Норберту. Између 1155. и 1164. настао је први биографски опис, који је сачуван у две верзије. Прва је настала у Немачкој, сачувана у рукопису Св. Петра у Бранденбургу (*Vita A*), а друга редакција је из Француске (*Vita B*). Мада су ова два житија слична, њихов међусобни однос је тешко утврдити.⁵

Норберт је био син господара Генепа и постао каноник у оближњем Ксантену. Служио је на дворовима Фредерика, надбискупа Келна, и Хенрика V, цара Св. римског царства 1111–1125, последњег владара салијске династије, кога је пратио у Рим. Године 1115. муња је Норберта оборила са коња и он је сматрао да је то позив на живот у савршенству. Повукао се у Фирстенберг, ћелију близу Ксантена, где је у покајничком животу провео три године (1115–1118). Пошто је неуспешно покушао да реформише канонике Ксантена, његова повремена проповедничка путовања довела су до тога да буде позван пред Синод у Фрицлару 1118. Пошто је поделио имовину, босоног је отишао у Сен Жил, где му је папа Гелазије II (1118–1119) дао овлашћење да проповеда широм Цркве. Путујући са неколико

---

⁴ *Velika povijest Crkve*, ur. Humbert Jedin, sv. 3: *Srednjovjekovna Crkva*, prvi polusvezak: *Od crkvenog ranog srednjeg vijeka do grgurovske reforme*, превели Josip Ritig, Leo Držić, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1971, 514–515.

⁵ François Petit, *Spirituality of the Premonstratensians. The Twelfth and Thirteenth Centuries*, 15–16. Енглески превод одломака двеју верзија живота Св. Норберта, са уводом о хагиографији свеца, објављени су у: *Norbert and Early Norbertine Spirituality*, selected and introduced by Theodore J. Antry, Carol Neel, Paulist Press, Mahwah, New Jersey, 2007, 121–193.

ученика, нашао је пријатеља у Вартоломеју, лаонском бискупу, који му је понудио Цркву Св. Мартина у свом бискупском граду, али су каноници Св. Мартина одбили да прихвате строги начин живота. На савет папе Каликста II (1119–1124) и уз подршку Вартоломеја, Норберт је успоставио манастир близу Лаона у изолованој долини Премонтреа 1120, а исте године учествовао је на Концилу у Соасону, који је осудио Петра Абелара. Пустињачки живот у Премонтреу је 1121. попримио чвршћи облик, Норберт је до именовања за надбискупа у Магдебургу 1126. доста путовао као проповедник, али је Премонтре задржао контемплативно-аскетски карактер, није настао изразито проповеднички ред, мада се у појединим случајевима (у саској покрајини) бавио проповедањем. Норберт је одлучио да ред мора прихватити *Правило* Св. Августина, основано је много нових заједница током првих година и папа Хонорије II (1124–1130) је 1125. потврдио ред.⁶

Устав новог реда заснивао се на моделу *Повеље милосрђа*, са њеним системом ограничене монархије, повезаних кућа и поглаварима у родитељским манастирима. Ред је пратио цистерцитски пример у виду белог хабита, једноставности облачења, ритуала и архитектуре, уздржавању од меса и дугим постовима. Норберт и Бернар из Клервоа су били блиски пријатељи, мада са разликама у мишљењима. Бернар је одбацивао Норбертове погледе о владавини Антихриста као стања садашњости, али су били заједничких гледишта када је требало супротставити се ставовима Абелара.⁷

Пошто је Лотар III (немачки краљ 1125–1137, цар Св. римског царства 1133–1137) бранио круну против Хоенштауфена, Норберт је на Дијети у Шпајеру 1126. проповедао о лојалности и послушности и тиме стекао Лотарову подршку. У Шпајеру су каноници Катедрале у Магдебургу бирали надбискупа и изабрали Норберта, који је посвећен јула 1126. Његови напори да поврати земљу коју је Црква изгубила због непотизма или конфискацијом и да реформише живот свештенства довели су до незадовољства и побуне у дијецези. Премонтре је за то време пролазио кроз кризу без његовог вођ-

⁶ *New Catholic Encyclopedia*, Second Edition, Vol. 10, Mos-Pat, Thomson & Gale, Washington DC, 2003, 420; *The Cambridge Medieval History*, Volume V, *Contest of Empire and Papacy*, 680; *Velika povijest Crkve*, ur. Humbert Jedin, sv. 3/1, 516. О Св. Норберту на Концилу у Фрицлару 1118. види R. I. Moore, *The War on Heresy: Faith and Power in Medieval Europe*, Profile Books LTD, London, 2012, поглавље *Sheep in the Midst of Wolves*.

⁷ *The Cambridge Medieval History*, Volume V, *Contest of Empire and Papacy*, 680; О Бернару из Клервоа и сукобу са Абеларом в. Мирослав М. Поповић, „Учвршћење цистерцитског реда – Св. Бернар из Клервоа,“ *Теолошки погледи* 2 (2011), 79–90.

ства, те је Норберт, сакупивши вође премонстрата у Магдебургу, замолио да изабере као његовог наследника Хуга од Фоса (умро 1161), који је реду дао усмерење и структуру. Норберт је покушао својим радом да покристи Венеде, који су насељавали територије источно од Лабе. Његово проповедање је највећи успех постигло у Француској, Белгији и Немачкој. На истоку му је права заслуга успостављање премонстрата у Магдебургу, који су касније били успешни у покрштавању Венеда.⁸

Када је избила папска шизма 1130. године, Норберт је дао подршку Инокентију II (1130–1143) и помогао да се цар убеди да подржи Инокентија. Пратио је експедицију цара Лотара⁹ у Италију (1132–33) против Анаклета II (антипапа 1130–1138) и придружио се Бернару из Клервоа у покушају да Анаклета придобије убеђивањем.¹⁰ Норберт је наставио да служи Лотару после повратка у Немачку, а болест га је присилила да се врати у Магдебург. Умро је 6. а сачуван 11. јуна у премонстратској цркви у Магдебургу. Године 1582. одобрен је литургијски култ за Св. Норберта, а 1627. његово тело је пребачено у Опатију Страхов у Прагу.¹¹

Норберт је био особа изузетне енергије и маште, надарена неодољивом привлачношћу. Фасцинирао је друге, мушкарци и жене су хрлили к њему, важни појединци су тражили да их уведе у монашки ред, папе Гелазије II, Хонорије II и Инокентије II уживали су у његовом шарму. Цареви Светог римског царства и бискупи, важни монаси попут Св. Бернара и Гиберта од Ногента осећали су дивљење према њему. Имао је тако живу машту да у младости није могао да издржи дуге периоде тишине или молитве, али је ипак постао велики контемплативац. Био је осећајан и веома интелигентан, учен, познат по негованом говору и великој писмености, мада се програм студија кроз који је прошао још увек није уздигао до високих стандарда касног 12. века. Познавао је Свето Писмо и учење Отаца, учио је о важним државним пословима и администрацији дијецезе. Строго узевши, Норберт никада није био интелектуалац, његов интелект је био окренут према

---

⁸ *New Catholic Encyclopedia*, Second Edition, Vol. 10, Mos–Pat, 420.

⁹ Мада још увек није био крунисан за цара, дуга повезаност царске круне са краљем Немачке дала је Лотару бескомпромисну позицију владара западног хришћанског света.

¹⁰ Martha G. Newman, *The Boundaries of Charity. Cistercian Culture and Ecclesiastical Reform 1098–1180*, Stanford University Press, Stanford, 1996, 195–196; *The Cambridge Medieval History*, Volume V, *Contest of Empire and Papacy*, 342–343.

¹¹ *New Catholic Encyclopedia*, Second Edition, Vol. 10, Mos–Pat, 421.

практичном у најплеменитијем смислу те речи, добро је разумео световну политику. Када би нешто одлучио његови непријатељи су знали да је било немогуће омести његов план, био је велики ентузијаста са изграђеним интелектом.¹²

Рани развој реда

Анализу различитих врста верског живота можемо наћи у делу *Књижица о различитим редовима и професијама у Цркви*, која је настала у дијецези Лијежа средином 12. века. Она се бави пустињацима који су живели сами или са неколицином људи, монасима који су живели близу људи, као клинијевци, монасима који су живели далеко од људи, попут цистерцита, канонцима који су живели далеко од људи, попут премонстрата, канонцима чије су куће биле близу људске активности, као каноника Св. Квентина или Св. Виктора, и секуларним канонцима, који су живели међу светом. Према овој анализи, подела на три реда: пустињаке, монахе и канонике била је мање важна од разлика које су постојале између строгих и умерених унутар сваког реда. Аутор је видео да постоји већа сличност између цистерцитских монаха и премонстратских каноника, који су и једни и други живели далеко од света, него између других група унутар њиховог реда. Употреба небојене тканине уместо традиционалне црне била је једна од највећих иновација коју је донела нова генерација реформатора. Цистерцити и премонстрати су били подједнако познати као бели монаси и бели каноници. Премонстратски бискуп Анселм од Хавелберга нагласио је новину различитих типова верског живота у првој књизи својих *Дијалога*. Међу редовима који су прихватили Правило Св. Августина разматрао је ред Св. Руфа и свој ред премонстрата, писао о Св. Норберту, који је, по његовим речима, водио многе куће савршенству апостолског живота.¹³

Норбертов наследник, Хуго од Фоса, усавршио је организацију реда усвајањем пракси и правила који су највећим делом били цистерцитског порекла и убедио премонстратске опате да је

¹² François Petit, *Spirituality of the Premonstratensians. The Twelfth and Thirteenth Centuries*, 17–21.

¹³ *The New Cambridge Medieval History*, Vol. IV c. 1024–c. 1198, Part I, ed. David Luscombe, Jonathan Riley-Smith, Cambridge University Press, Cambridge, 2008, 340–341, 354–355. О делу Анселма из Хавелберга в. Jay Terry Lees, *Anselm of Havelberg: Deeds Into Words in the Twelfth Century*, Brill, Leiden, 1998.

потребна нека врсте федерације иначе аутономних кућа. Папске буле, од којих је најважнија Була Александра III (1159–1181) из 1177, помогле су да премонстрати постану ред са добро дефинисаном организацијом, са опатом генералом (опатом Премонтреа) и годишњом скупштином поглавара различитих кућа, системом повезаности кућа и методом визитације, који су највећим делом усвојени из система у Ситоу. У 12. веку ред се брзо проширио скоро читавом Европом и, са Крсташким ратом, чак у Палестини, где су основане три заједнице до 1145. До средине 13. века, према конзервативним проценама, било је барем 500 опатија или приорија у Француској, Белгији, Немачкој, Аустрији, Швајцарској, Угарској, Шпанији, Грчкој, Палестини, Пољској, Португалу, британским острвима и скандинавским земљама.¹⁴

Током 11. и 12. века хиљаде жена ушле су у верске заједнице и неке од њих су живеле на нивоу духовне и интелектуалне једнакости са мушкарцима. Поред мушке, постојала је и женска грана премонстратског реда, чије је оснивање помогао још сам Св. Норберт. Женски манастир развијао се близу сваког мушког; двојни самостани су укинута 1140. године. Женска грана реда развијала се у Немачкој, Чешкој и Пољској, а истакнуте заштитнице овог реда су Блажена Бронислава, пољског порекла (1203–1259), Блажена Гертруда (1225–1297), сестра Св. Елизабете из куће Арпадовића, и Блажена Кристина (1269–1292), пореклом из Мајнца.¹⁵ Норберт је тежио да омогући начин да жене из свих друштвених слојева уђу у регулисан монашки живот. Године 1120. у Премонтреу је створио прототип премонстратског двојног манастира и понудио женама које су га пратиле као путујућег проповедника прилику да остваре свој идеал верског живота, подржан правилном и везаношћу за чврст ред који је одобрила Црква.¹⁶

Упркос преовлађујућем мишљењу током 20. века, у време раног развоја реда литургијска уједначеност међу премонстратима није била тако строго спроведена као код цистерцита. Током друге половине 12. века вођство Хуга од Фоса, утицај цистерцитске

¹⁴ *New Catholic Encyclopedia*, Second Edition, Vol. 11, Pau–Red, 665–666. О развоју премонстратског реда у Енглеској и Угарској в. Joseph A. Gribbin, *The Premonstratensian Order in Late Medieval England*, Studies in the History of the Medieval Religion 16, Boydell Press, 2001. и Борис Стојковски, „Павлини у Срему у средњем веку“, *Исцртавања* 21 (2010), 119–120.

¹⁵ Борис Стојковски, „Павлини у Срему у средњем веку“, 119–120; *The New Cambridge Medieval History*, Vol. IV с. 1024–с. 1198, Part I, 347.

¹⁶ *Crown & Veil. Female Monasticism from the Fifth to the Fifteenth Centuries*, ed. Jeffrey F. Hamburger, Susan Marti, Columbia University Press, New York, 2005, 229.

управе и литургије на премонстрате, као и папско подстицање униформности, допринели су већој, али никада потпуној литургијској уједначености широм реда.¹⁷

Током раног периода, за век и по, премонстратски ред је доживео велику експанзију и развио богат духовни и интелектуални живот. Стекао је у својим редовима доста светих личности и, утицајем учених људи, премонстрати су значајно допринели средњовековном препороду.

* * *

Библиографија:

Gribbin, J. A. (2001), *The Premonstratensian Order in Late Medieval England*, Studies in the History of the Medieval Religion 16, Boydell Press.

Hamburger, J. F., Marti, S. (ed.) (2005), *Crown & Veil. Female Monasticism from the Fifth to the Fifteenth Centuries*, Columbia University Press, New York.

Jedin, H. (ur.) (1971), *Velika povijest Crkve*, sv. 3: *Srednjovjekovna Crkva*, prvi polusvezak: *Od crkvenog ranog srednjeg vijeka do grgurovske reforme*, превели Josip Ritig, Leo Držić, Kršćanska sadašnjost, Zagreb.

Lees, J. T. (1998), *Anselm of Havelberg: Deeds Into Words in the Twelfth Century*, Brill, Leiden.

Линч, Џ. Х. (1999), *Историја средњовековне Цркве*, превели Драгић Живојиновић, Бранислав Танчић, Клио, Београд.

Luscombe, D., Riley-Smith, J. (ed.) (2008), *The New Cambridge Medieval History*, Vol. IV c. 1024–c. 1198, Part I, Cambridge University Press, Cambridge.

Moore, R. I. (2012), *The War on Heresy: Faith and Power in Medieval Europe*, Profile Books LTD, London.

---

¹⁷ *New Catholic Encyclopedia*, Second Edition, Vol. 11, Pau–Red, 664.

New Catholic Encyclopedia (2003), Second Edition, Vol. 10, Mos-Pat, Thomson & Gale, Washington DC.

New Catholic Encyclopedia (2003), Second Edition, Vol. 11, Pau-Red, Thomson & Gale, Washington DC.

Newman, M. G. (1996), *The Boundaries of Charity. Cistercian Culture and Ecclesiastical Reform 1098–1180*, Stanford University Press, Stanford.

Norbert and Early Norbertine Spirituality (2007), selected and introduced by Theodore J. Antry, Carol Neel, Paulist Press, Mahwah, New Jersey.

Petit, F. (2011), *Spirituality of the Premonstratensians. The Twelfth and Thirteenth Centuries*, Premonstratensian Texts and Studies, 2, trans. Victor Szczurek, ed. Carol Neel, Order of Saint Benedict, Collegeville, Minnesota.

Поповић, М. М. (2011), „Учвршћење цистерцитског реда – Св. Бернар из Клервоа“, *Теолошки поједи* 2 (2011), 79–90.

Стојковски, Б. (2010), „Павлини у Срему у средњем веку“, *Исшраживања* 21 (2010), 117–124.

Tanner, J. R., Prévite-Orton, C. W., Brooke, Z. N. (ed.) (1968), *The Cambridge Medieval History*, Volume V, *Contest of Empire and Papacy*, Cambridge.

Примљено: 5. 2. 2015.

Одобрено: 31. 3. 2015.

SAINT NORBERT AND THE ORDER OF PRÉMONTRÉ

Miroslav M. Popović

*The Library of History Department of
Faculty of Philosophy – University of Belgrade*

Summary: *Premonstratensians were founded by St. Norbert of Xanten (c. 1080–1134), at Prémontré, France, in 1120/21. They represent a religious community which gathered contemplative and active religious life. As an order of regular canons in the 12th century they were a sort of connection between strictly contemplative life of the previous period and the life of Mendicant Orders of the 13th century. St. Norbert was a prominent figure of the early 12th century and enjoyed great respect with his contemporaries.*

Key words: *St. Norbert (c. 1080–1134), premonstratensians, Roman Catholic Church, regular canons.*